

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929.52Mali
94(497.4Golnik)

Prejeto: 3. 5. 2010

Polona Zalokarprof. zgodovine in univ. dipl. etnologinja, Grobeljska pot 5, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: polona.zalokar@gmail.com

Iz zgodovine Malijeve domačije na Golniku

IZVLEČEK

Malijeva domačija sodi med redke še žive kmetije na Golniku. Njene korenine segajo daleč nazaj v dobo fevdalizma, ko je bilo kmečko življenje še v veliki meri odvisno od zemljiških gospodov, vsakokratnih lastnikov gradu Kieselstein iz Kranja. Leta 1793 je kmetija postala kupna. S prehodom v industrijsko družbo po letu 1848 je začela doživljati velik, več desetletij trajajoč vzpon, temu pa je sledilo počasno krčenje posesti konec 19. in v prvi polovici 20. stoletja. Kljub burni preteklosti je zdravemu potomstvu Malijeve rodbine, ki je na svoji posesti gospodarilo nepretrgoma več kot tristo trideset let, uspelo ohraniti domačijo za bodoče rodove.

KLJUČNE BESEDE

družina Mali, Golnik, grad Kieselstein, rodovnik, zemljiška knjiga, zemljiške listine, 18.–20. stoletje

ABSTRACT

FROM THE HISTORY OF THE MALI HOMESTEAD IN GOLNIK

The Mali homestead is one of the rare living farms in Golnik. Its roots go as far back as feudalism, when rural life still largely depended on seignors, the respective owners of the Kieselstein Castle from Kranj. In 1793 the homestead became available for purchase. During the transition to the industrial age after 1848, it began to undergo a major, decades-long growth, which was followed by slow shrinkage of the estate at the turn of the 19th and 20th centuries. Despite the turbulent past of the Mali family, its healthy descendants, who continuously controlled their estate for more than three hundred and thirty years, have managed to conserve the homestead for future generations.

KEY WORDS

Mali family, Golnik, Kieselstein Castle, family tree, land register, land documents, 18th–20th centuries

Marica Zavašnik, *Malijeva domačija*, akvarel, 2006 (naslikana po fotografiji).

Naselje Golnik leži ob vznožju Kriške gore v severnem delu mestne občine Kranj. Od mesta je oddaljeno 10,7 kilometra. V zadnjem popisu prebivalstva je štel 1026 prebivalcev, ki so živeli v 350 gospodinjstvih. Je sedež krajevne skupnosti s površino 2,75 kvadratnih kilometrov.¹ Sončna lega, dostikrat nad toplotno inverzijo, na nadmorski višini 512 metrov, mirno okolje in blago subalpsko podnebje so prispevali k nastanku enega najbolj znanih evropskih zdravilišč za pljučne bolezni – bolnišnice Golnik, v kateri je zaposlenih veliko domačinov.²

Golnik je prvič omenjen leta 1436 kot fevd Celjskih grofov. Pred tem je bil v lasti Ortenburžanov. V 16. stoletju je Jurij Kreutzer tu zgradil dvorec Kreutzhof, ki se je v naslednjem stoletju skupaj z naseljem preimenoval po novih lastnikih v Gallenfels. Okoli leta 1750 je bil sedež gospostva z 48 kmetijami v okolici.³ Baroni Gallenfelsi so imeli dvorec do konca 18. stoletja. V letih 1822–1860 je pripadal Pagliaruzzijem, lastnikom kranjskega gradu Kieselstein, v drugi polovici 19. in začetku 20. stoletja pa so se njegovi lastniki hitro menjavali, dokler ga ni Jakob Gorjanc leta 1917 prodal državi, ki je v njem uredila zdravilišče za vračajoče se bolne vojake.⁴

Vas Golnik je v 18. stoletju predstavljala samostojno davčno in katastrsko občino. Samostojnost je kasneje zaradi priključitve h katastrski občini Senično izgubila, pridobila pa jo je na cerkvenem področju leta 1786 z nastankom nove jožefinske župnije

v bližnjem naselju Goriče. Pred tem je Golnik sodil v staro veliko župnijo Križe, ki se je na predlog ljubljanskega škofa Karla Herbersteina razcepila na večje število manjših župnij, saj naj verniki ne bi imeli več kot uro hoda do župnijske cerkve.⁵ V vasi, ki je štela 17 hiš in dvorec, so prebivale družine Grašič, Tomc, Dovžan, Ribnikar, Golmajer, Bukovnik, Janc, Pogačar, Praprotnik, Polajnar, Padar, še enkrat Grašič in dvojni Maliji.⁶ Vsi so se ukvarjali s kmetovanjem, saj o kajzarjih v jožefinskem katastru ni podatkov. Kmetovali so po načinu triletnega kolobarjenja, opuščali so praho ter na neobdelanem zemljišču sejali deteljo in lan. Zaradi velikega pomena gojenja lanu v svojem okolišu je Ignacij baron Gallenfels, lastnik graščine Golnik št. 1, leta 1767 ustanovil enoletno tkalsko šolo.⁷

Jakob (1630–1720), Matej (1681–1759) in Jakob sr. (1707–1783) Mali

Zgodovino Malijeve domačije⁸ začenjamo z letom 1673, ko se je na domačiji rodil Jurij, najstarejši sin Neže (ok. 1650–1730) in Jakoba Malija (ok.

¹ www.golnik.si/o-golniku.

² Kočvar, Golnik, str. 261.

³ Kos, Golnik, str. 261.

⁴ Jakič, Vsi slovenski gradovi, str. 111–112, 156.

⁵ Grafenauer, Začetki, str. 375.

⁶ ARS, AS 175, t. e. 132, k. o. Golnik.

⁷ Kos, Perko, Gospodarske, str. 19, 24.

⁸ Izvor domačega imena in priimka Mali ni znan, po pripovedovanju ljubitelja zgodovine, zbiralca starih predmetov in poznavalca preteklosti svoje rodbine gospoda Janeza Malija, Golnik 10 c, pa izvirajo Malijevi predniki iz Francije. Kot zanimivost lahko povemo, da v francosko-slovenskem slovarju beseda mâle [mâl] pomeni moški, v prenesenem pomenu možat, krepak, močan, energičen, resen (Grad, Francosko, 1984, str. 790).

Mogočna Malijeva domačija.

1630–1720).⁹ Juriju so sledili še otroci Marina (roj. 1675), Uršula (roj. 1677), Matija (1679–1696), Matej (roj. 1681), Mihael (roj. 1683) in Katarina (roj. 1687), vsi krščeni v cerkvi Povišanja sv. Križa v Križah pri Trziču.¹⁰ Marina se je leta 1693 poročila z Matijem Gregorcem in Uršula leta 1700 z Jurijem Dacarjem iz Nakla.¹¹

Dne 17. februarja 1706 so pri hiši praznovali dvojni dogodek. Katarina Mali se je poročila z Gregorjem Grašičem, Matej Mali (1681–1759 (?)) pa z Marijo Grašič (1687–1737 ali 1757),¹² s katero sta tudi prevzela domačijo. Rodili so se jima otroci Jakob (1707), Tomaž (1711–1714), Jurij (1713–1723), Uršula (1714), Marija (1716), Barbara (1719–1719), Marjeta (1722), Jurij (1725) in Urban (1728–1738).¹³ Uršula se je poročila leta 1741 z Luko Markovcem iz Žej, Marija pa leto dni kasneje z Lovrom Morencem z Brega.¹⁴

Naslednik posesti je postal najstarejši Jakob sr. Mali (1707–1783). Leta 1732 se je poročil z Marijo Rozman,¹⁵ s katero sta imela otroke Pavla (roj. 1733), Mino (roj. 1734), Tomaža (roj. 1738), Janeza (roj. 1741), Uršulo (roj. 1743), Mateja (roj. 1745), Marjeto (roj. 1748) in Valentina (roj.

1751).¹⁶ Pavel se je poročil leta 1769 z Marijo Zupan, Mina leta 1757 z Matevžem Zaplotnikom iz Seničnega, Tomaž leta 1769 z Mino Plevev, Janez leta 1775 z Marijo Petrič iz Žiganje vasi in Valentin leta 1778 s Heleno Zupan.¹⁷

Obdobje najstarejših znanih gospodarjev na *Malijevem*, Jakoba, Mateja in Jakoba sr., je bilo čas konfesionalnega absolutizma. Vladar je postopno centraliziral oblast in slabil moč deželnega plemstva, med zemljiškimi gospodi in kmeti pa so vladali fevdalni odnosi.¹⁸ Pravi lastniki kmetij so bili fevdalci – zemljiški gospodje, kmetje so imeli zemljo le v zakupu. Smeli so jo obdelovati in od nje živeti, v zameno pa so svojemu gospodu dajali desetino pridelka, navadno v žitu, lahko tudi v živini in drugih dobrinah ter zanj opravljali tlako. Pravice in predvsem dolžnosti kmeta, ki so izhajale iz podložniškega razmerja do fevdalnega gospoda, so bile zapisane v urbarju, ki ga je vodil pisar ali upravnik posameznega gospostva. Za Malijevo domačijo, ki je bila podložna gospostvu Kieselstein s sedežem v Kranju, se je izjemoma ohranil popis urbarialnih dajatev tudi v stari zemljiški knjigi¹⁹ omenjenega gospostva.

⁹ NŠAL, MK Križe 1692–1781.

¹⁰ NŠAL, KK Križe 1669–1688.

¹¹ NŠAL, PK Križe 1692–1787.

¹² Prav tam.

¹³ NŠAL, KK Križe 1695–1733.

¹⁴ NŠAL, PK Križe 1692–1787.

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ NŠAL, KK Križe 1695–1733 in 1734–1765.

¹⁷ NŠAL, PK Križe 1692–1787.

¹⁸ Vodopivec, Slovenska, str. 76.

¹⁹ Zemljiška knjiga je javna knjiga, v katero se vpisujejo vse nepremičnine, to je zemljišča in stavbe, in z njimi povezane pravice (Bukošek, Zemljiška, str. 183).

Malijeva domačija pred rušenjem 1978. Pročelje so krasili freska z motivom razpela, zidani »gank« in arkadni balkon.

»Gank« pred vhodom v hišo, okoli 1967.

Zemljiško gosposke dajatve po prenovljenem urbarju z dne 14. december 1756:²⁰

*Gosposki činž (davek): 2 goldinarja²¹
Planine – pisarniška taksa in odvetščina: 1 gold.*

Žitni davek (desetina):

*3 mernike²² pšenice (ali 2 kupljenika²³ pšenice)
3 mernike prosa (ali 2 kupljenika)
6 mernikov ovsa (ali 4 kupljenike)*

Mala pravica (mala pravda)²⁴ 1 kokoš, 25 jajc

Tlaka v denarju: 6 goldinarjev 48 krajcarjev

Tlaka v naravi: 3 dni ročnega dela

²⁰ ARS, AS 332, Glavna zemljiška knjiga gospostva Kieselstein K-1.

²¹ 1 goldinar (gld.) = 60 krajcarjev (kr.) = 180 črnih ali 240 belih denaričev (Vilfan, Denar, str. 232). Vrednost goldinarja nam približa podatek, da je bila dobra kmetija ocenjena na dva do tri tisoč goldinarjev.

²² Na deželi se je v 18. stoletju držala še stara ljubljanska mera, katere ostanki so segali še v 20. stoletje. Za težka žita znaša mernik približno 22,5 l žita, za oves pa približno 26,5 l žita (Vilfan, Prispevki, str. 84).

²³ Kupljenik je zelo stara žitna mera. V urbarju Kriške graščine iz 16. stoletja merita 2 kopičena kupljenika 1 kranjski star (106 litrov) (Vilfan, Prispevki, str. 74, 84).

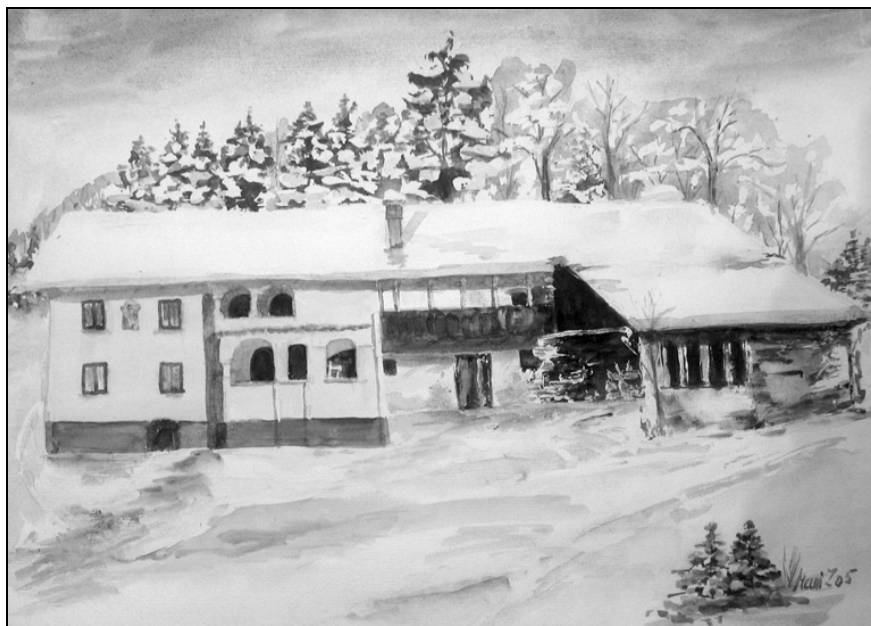
²⁴ Kos, Perko, Gospodarske, str. 25; Blaznik, Podložniške, str. 249.

Gosposki činž je pravdna dajatev,²⁵ ki se je pobirala deloma v denarju, deloma v naravi. Malijeva domačija je odplačevala tudi *pisarniško takso in odvetščino* za Tegoško planino na južni strani Karavank tik pod grebenom Košute. Pašno planino je delila z 42 drugimi posestniki gospostva Kieselstein, ki so prihajali iz vasi Križe, Retnje, Žiganja vas, Kovor, Hudo, Zgornje Vetrno, Gozd in Nova vas, z Golnika pa le še Janez Dolžan, Golnik 15, po domače *Spodn Mali*.²⁶ Gospostva so od kmetov redno pobirala *malo pravdo*, ki količinsko ni bila obsežna, a zaradi pogostega pobiranja precej nadležna. Ponekod je veljala kot odškodnina za koriščenje gozdov in pašnih pravic. Bila je zelo raznovrstna, večina v kmečkih izdelkih: kruh, mast, sir, pa tudi mleko, jajca in raznovrstna perutnina. Prvenstveno je služila za vzdrževanje potreb gosposčinske kuhinje. *Tlaka* je prvotno pomenila obvezno ročno delo, ki so ga kasneje nadomestili z denarnim plačilom. Malijevi so morali sredi 18. stoletja še vedno opravljati tri dni ročne tlake letno. Najbolj razširjeno tlaško delo, ki je navadno trajalo od sončnega vzhoda do zahoda, je bilo obdelovanje zemlje, zlasti grajskih vrtov v neposredni bližini graščine in grajskih polj, pri čemer so bile naloge glede na letni čas podrobno določene: gnojenje, pletev, okopavanje, spravljanje pridelkov,

žetev, mlatev. Sledilo je delo na grajskih travnikih in raznovrstna gozdna tlaka. Ponekod so podložnikom na tlaki pripadali dnevni obroki hrane, lahko tudi v denarju, večina pa so se morali oskrbeti sami. Vsako gospostvo je v večji in manjši meri zahtevalo stavbno tlako pri gradnji, popravilu ali vzdrževanju že obstoječih grajskih stavb, grajskega obzidja, cest, mostov, potov, ograj. Manj pogosta pa so bila dela pri gospodinjstvu ter čiščenju gradu in pritliklin.²⁷

Matej ml. Mali (1745–1809)

Nov gospodar Malijeve domačije je okoli leta 1783 postal Matej ml. Mali. Na njej je živel z ženo Heleno Šolar (ok. 1756–1830)²⁸ in šestimi otroki, Heleno (roj. 1782), Jakobom (roj. 1785),²⁹ Mihaelom (roj. 1788), Uršulo (roj. 1791), Terezijo (roj. 1799) in Jožefom (roj. 1803), Marija (roj. 1780), Terezija (roj. 1794) in Lovrenc (roj. 1797)³⁰ pa so umrli od enega do četrtega leta starosti.³¹ Otroci, ki so bili rojeni po letu 1786, so bili že krščeni v domači cerkvi sv. Andreja v Goričah. Malijeva kmetija, Golnik 17, je bila v primerjavi z ostalimi polovičnimi, tretjinskimi ali četrtinskimi kmetijami na Golniku med večjimi. Skupaj z domnevno starejšo kmetijo *Spodn Mali*, Golnik 18 (nato Golnik 15), je

Marica Zavašnik, *Malijeva domačija*, akvarel, 2005 (naslikana po fotografiji).

²⁵ Predvidoma je to dajatev, ki se je plačevala »po zakonu«, saj Blaznik navaja, da je obstoj zemljiških gospostev temeljil predvsem na rednem opravljanju tlake in dajanju pravde, in izpolnjevanje teh obveznosti je sodilo med osnovne dolžnosti podložnikov (Blaznik, Podložniške, str. 249).

²⁶ ARS, AS 56, t. e. 193. Sorodstvena ali druga povezava med Spodnjimi Maliji in Maliji, ki jih obravnavamo v tem član-

ku, po zbranih podatkih ni bila ugotovljena, verjetno pa gre za starejšo hišo, iz katere izvirajo tudi »naši« Maliji.

²⁷ Blaznik, Podložniške, str. 244–249.

²⁸ NŠAL, KK Goriče 1786–1812, MK Goriče 1812–1836.

²⁹ NŠAL, KK Križe 1766–1794.

³⁰ NŠAL, KK Goriče 1786–1812.

³¹ NŠAL, MK Križe 1692–1781, MK Goriče 1786–1812.

bila podložna graščakom gradu Kieselstein iz Kranja. Grad je leta 1738 kupil baron Janez Seifrid Apfaltrer, njegova vdova ga je leta 1764 prodala grofu Pavlu Alojzu Auerspergu, nato ga je po letu 1793 kupil zdravnik in manufakturst Natalis Pagniaruzzi, v rokah te rodbine ter njenih dedičev Kalker in Del Negro pa je ostal do leta 1913.³² Kmetija je bila še vedno urejena po zakupnem pravu, ki je Mateju Maliju dovoljevala dosmrtni užitek hube,³³ ni mu pa je bilo moč brez razloga odvzeti, razen ob neubogljivem vedenju ali neredni oddaji dajatev. Ob njegovi smrti bi huba teoretično pripadla nazaj zemljiškemu gospodu Natalisu Pagniaruzziju, ki bi jo znova lahko podelil komur koli, čeprav se je na Kranjskem uveljavila navada, da je kmetija pripadla v zajem pokojnikovemu sinu proti plačilu desetega ali dvajsetega denariča, tako imenovane primščine.³⁴

Doba razsvetljenega absolutizma z vladarjema Marijo Terezijo (1740–1780) in Jožefom II. (1780–1790) je prinesla številne reforme tudi na področju fevdalnih odnosov.³⁵ Da bi povečala svojo denarno rento, so zemljiška gospostva s pomočjo zakonodaje v drugi polovici 18. stoletja začela pospeševati proces spreminjanja zakupnih kmetij v kupne. Na Kranjskem, kjer je bilo še veliko kmetij zakupnih, je patent o prevedbi kmetij z dne 3. julija 1788 združil vsa dotedanja prizadevanja cesarja in plemstva, da rešijo zlasti sporno vprašanje višine in načina odplačevanja odškodnine, ki jo bo moral odšteti podložnik fevdalcu v zameno za kupno posest.³⁶ Patent je sprožil prve uspehe in tudi Matej ml. Mali je zaprosil svojega zemljiškega gospoda grofa Pavla Alojza Auersperga za prevedbo svoje kmetije.

*Kupno pismo³⁷
na Mateja Malija z Golnika se glasi:*

Jaz Pavel Alojz grof Turjaški, upravljalec gospostva Kieselstein, cesarsko kraljevi pravi komornik³⁸ in cesarsko kraljevi sodni svetnik pri deželnem glavarstvu v Kranju, priznavam zase in vse svoje naslednike, da se je Matej Mali pojavil z naslednjo prošnjo:

prosi nas, da priznamo kupno lastnino za gospodarsko kmetijo št. 17, prosto po svojem pred desetimi leti umrlem očetu Jakobu Maliju, nabajajočo se v kraju Golnik tega gospostva. Na prošnjo Mateja Malija se s

strani zemljiško gosposkega urada privoli in se mu prepusti v kupno lastnino že omenjeno kmetijo z vsem pripadajočim proti že dogovorjenemu kupnemu zneseku 104 gld., z besedo sto štirimi goldinarji nemške veljave,³⁹ plačanemu našemu gospostvu Kieselstein, in sicer pod naslednjimi pogoji:

prvič: Matej Mali in njegovi dediči naj bodo dolžni in obvezni, sedaj in v prihodnosti, ostati na kmetiji, ter letno odrajtovati navadne in izredne dajatve, tako deželnoknežje kot gosposkiinske, v pravem času in deležu;

drugič: Matej Mali in njegovi dediči se zavežejo, posedovati kmetijo vedno s prenosom iz roda v rod, vzdrževati poslopja ter obranjati zemljišča in pa pokorno spolnjevati dolžnosti do zemljiške gosposke;

tretjič: v primeru smrti posestnika se plača gosposki 30 gld., z besedo trideset goldinarjev nemške veljave, v primeru prodaje pa 10 odstotkov kupnine. V obeh primerih se napravi vsakič novo pisno potrdilo in plača pristojno takso;

četrtič: posestnik in njegovi dediči uporabljajo in uživajo postavljeno kmetijo kot pravo lastnino, imajo jo pravico po lastni volji (vendar vselej z vnaprejšnjim vedenjem zemljiške gosposke in ne na škodo njenih pravic) prodati, zastaviti, menjati ali jo na kakršenkoli način oddati proč.

Pri deželni obvezi za škodo v Kranju. V listini, s spodaj stoječimi podpisi vseh strani, na gospostvu Kieselstein, 27. marec 1793.

*Pavel Alojz grof Auersperg, lastnoročno
imetnik Kiselsteina
Matej Mali, novi posestnik kupne kmetije
priče: Jakob Karun
Matej [Spreč]
Valentin Perne*

Za kupno kmetijo sta bili bistveni dve pridobitvi, pravica dedovanja na potomca ali sorodnika umrlega obdelovalca in pravica odsvojljivosti, to je proste prodaje zemlje.⁴⁰ Cena sto štiri goldinarje je bila ugodna v primerjavi z nekaterimi gospostvi na Gorenjskem, ki so zahtevala dva do tri tisoč goldinarjev na kmetijo.⁴¹ Znesek predstavlja del vrednosti cele kmetije, preostali del vrednosti v znesku 30 goldinarjev pa so odplačevali Matejevi dediči ob vsakokratnem nastopu novega lastništva.

³² Jakič, Vsi slovenski gradovi, str. 156.

³³ Kmetija, kmečka posest, ki je bila potrebna za preživetje kmečke družine in je povprečno merila 7–10 hektarov (Zelnik, Zgodovina, str. 142).

³⁴ Vilfan, Agrarna, str. 433.

³⁵ Vodopivec, Slovenska, str. 88.

³⁶ Polec, Prevedba, str. 32 in dalje.

³⁷ ARS, AS 332, Listinska knjiga gospostva Kieselstein 1789–1809.

³⁸ Višji plemiški položaj, ki je vključeval nadzor nad sodnimi postopki in službo pri cesarju (Zelnik, Zgodovina, str. 117–118).

³⁹ Zaradi razvrednotenja beneškega denarja, ki je krožil tudi v naših krajih, je prišlo do razlikovanja med nemško in kranjsko veljavo. Po sredini 17. stoletja se je med njima uveljavilo razmerje 100 gld. nemške veljave = 118 gld. 31 kr. 1/3 den. kranjske veljave (Valencič, Agrarno, str. 68).

⁴⁰ Vilfan, Agrarna, str. 434.

⁴¹ Polec, Prevedba, str. 171.

ledina	njive	travniki	pašniki	vrtovi	gozd
Okrogelca	Na vidme Za douam Pod kozoucam Zeunek u Mlake Pod mejo u Mlake Na konc meje Okrogelca	Zadouvam Mlaka Meja per ceste Okrogelca U blateh U niucah	U Zavakah	Per hiše	Gradiše Gaberje Snašet
Košenska	Za Veverjam	Za Veverjam			

Malijeva kmetija je po jožefinskem katastru⁴² obsegala okroglo 20 hektarov površine. Delila se je na njive (4,8 ha), travnike, vrtove in pašnike (8,8 ha) ter gozdove (6,4 ha). Glavnina parcel se je nahajala na večji ledini *Okrogelca*, po ena njiva in travnik pa na *Košenci*. Obe ledini sta se delili na manjša zemljišča z zanimivimi ledinskimi imeni (tabela zgoraj).

Po izmeri donosa so bile vse njive srednje kvalitete, razen njiva *Za Veverjam* je bila slaba. Malijevi so na njih pridelali enako količino pšenice, koruze in ječmena, to je 4 do 5 mecene na oral⁴³ dobre zemlje ter 6 mecenov ovsu.⁴⁴ Polja so obdelovali po sistemu štiriletnega kolobarjenja, brez prahe. Travniki so bili slabše kvalitete z izjemo dobre *Mlake* in srednje dobrega *U blateh*. Prav tako sta bila slaba pašnik in vrt. Matej Mali je od letnega kmetijskega dohodka plačal državi 133 goldinarjev in 15 $\frac{3}{4}$ krajcarjev davka.

Jakob ml. Mali (1785–1851)

Mateja ml. je nasledil prvorojeni sin Jakob ml. Mali. Ob prevzemu kmetije 2. oktobra 1805 mu je bilo komaj dvajset let. Tedaj sta na kmetiji živela še oba starša Helena in Matej Mali, mladoletna brata sedemnajstletni Mihael in dveletni Jožef ter mladoletni sestri štirinajstletna Uršula in šestletna Terezija. Jakob je prevzel domačijo s tako imenovano predajno pogodbo.

*Predajna pogodba*⁴⁵

katera se je sklenila na današnji dan med Matejem Malijem z Brda (Malijevo Brdo) kot predajalcem na eni in Jakobom Malijem, njegovim sinom kot prevzemnikom na drugi strani, se glasi:

prvič: Matej Mali predaja svojemu sinu Jakobu Maliju svojo, gospodstvu Kieselstein pod urbarialno številko 89 in hišno številko 17 podložno celo kupno kmetijo, poleg vsega živega in neživega premičnega inventarja ter vsega pripadajočega v popolno in nepreklicno last s pravico prepisa, pod sledečimi pogoji:

drugič: prevzemnik Jakob Mali se zaveže zagotoviti svojemu očetu kot tudi materi doživljenjsko brezplačno hrano, dalje, če se bo poročil, obema skupaj 100 goldinarjev, dalje vsakemu posebej letno en merling⁴⁶ lepe pšenice, očetu prosti užitek travnika (imenovan »Ta spodni traunek u Blateh«), kot tudi dovoliti obema prost dostop do kruha, mleka in sadja ter nuditi obema obleko do konca življenja, kot se spodobi in je v kraju navada.

V primeru, da se stara gospodinja z mlado ne bi razumela, si oče lahko izbere zemljo pri mlinu za postavitve hiše in parcelo (imenovano »Sa Dovam« in »Sa Veverjam«); pri tem mora gospodstvo določiti potrebni živež za njuno življenje. V tem primeru si oče tudi pridržuje pravico, da mu sin brezplačno pripelje letno 20 voženj hlevskega gnoja na izbrano zemljišče;

tretjič: določi se, da prevzemnik Jakob Mali izplača svojima dvema bratoma Mihaelu in Jožefu bodisi pri izpolnitvi polnoletnosti bodisi pri poroki vsakemu 100 goldinarjev in 50 goldinarjev za obleko, torej skupaj 150 goldinarjev deželne veljave, svojima dvema sestrama Uršuli in Tereziji vsaki po 200 goldinarjev in 50 za obleko, skupaj 250 goldinarjev deželne veljave.

Dalje mora vsakemu od njih, namreč bratoma in sestrama, izročiti 1 kravo, 6 merlingov⁴⁷ žit različnih vrst, 5 povesmov⁴⁸ prediva, 1 pernico, 1 par grobo tkanih in 2 para finih platnenih rjuh in 1 odejo (imenovano stritihart). Če bi umrl kateri od bratov in sestra brez napisanega testamenta, vsi ti v naravi podeljeni kosi zapadejo, v denarju pa jih deduje hiša oziroma prevzemnik Jakob Mali z ostalimi tremi brati in sestrami v enakih delih;

⁴² Uradni popis zemljišč z izmero in napovedjo donosa, ki ga je dal zaradi regulacije zemljiškega davka napraviti cesar Jožef II. v letih 1784–1790 (Ribnikar, Jožefinski kataster, str. 314–315).

⁴³ Oral je stara površinska mera: 1 oral (joh) = 1600 kvadratnih klafter = 0,5744 ha (Svetik, Niže merstvo, str. 139; Vilfan, Prispevki, str. 67).

⁴⁴ To bi zneslo 156,7–196,9 litrov žita oziroma 276,8 litrov ovsu na hektar površine.

⁴⁵ ARS, AS 332, Listinska knjiga gospodstva Kieselstein, Tom III 1803–1838.

⁴⁶ Merling – drugo ime za mernik = približno 22,5 litra žita (Vilfan, Prispevki, 79, 84).

⁴⁷ 135 litrov žita.

⁴⁸ V šop zvito očiščeno predivo za ročno predenje (SSKJ, povesmo).

četrtrič: prevzemnik Jakob Mali se obveže poravnati vse na kmetijo vezane morebitne dolgove;

petič: oče Matej Mali predaja svojemu sinu Jakobu istočasno tudi imenju Golnik podložni gozdni del parcele (imenovan »Pod Cicelnam«) v popolno last s pravico zemljiško knjižne zaznambe.

Vse verno in brez prisile, tudi pri splošni deželni obvezi za škodo v Kranju.

Urad pisarne gospodstva Kieselstein, 2. oktobra [1]805.

Natalis Pagliarucci m.p
lastnik

Matej Mali predajalec
Jožef Reihart
naprošeni pisar

Včasih se v virih namesto Golnika pojavlja krajevno ime Brdo ali Malijevo Brdo. Med letoma 1805 in 1815, najverjetneje v času Ilirskih provinc (1809–1813) ali takoj po povratku avstrijske uprave leta 1814, je bilo na Golniku izvedeno preštevilčenje hiš. Malijeva domačija je dobila hišno številko Golnik 14, ki jo je ohranila vse do leta 1962.

Šest let po očetovi smrti, Matej Mali je umrl 1809 zaradi pljučnice, se je mladi gospodar Jakob Mali poročil z Marijo Cuderman.⁴⁹ V zakonu so se jima rodili otroci Jožef (1817–1881), Marija (1819),

Marko (1821), Marija-Ana (1823), Jera (1826), Mina (1828), Janez (1830–1830) ter dvojčka Katarina in Andrej (1831).⁵⁰ Kasneje so se vsi poročili nedaleč stran od doma, Marija z Jakobom Zaplotnikom z Letenc, Marija-Ana leta 1846 z Valentinom Nagličem z Zgornje Bele, Mina leta 1853 z Luko Staretom z Gorič, Katarina leta 1858 z Janezom Bajdom iz Srednje vasi in Andrej z Ano Ribnikar z Letenc.⁵¹

V Jakobovem času je nastal nov, bolj izpopolnjen franciscejski kataster,⁵² po katerem je bil Golnik priključen h katastrski občini Senično (nekdaj Stejnično). V vasi je bilo še vedno sedemnajst kmetij z naslednjimi lastniki:

Jurij Prelesnik – Golnik 2
Jakob Podpeskar – Golnik 3
Anton Mali⁵³ – Golnik 4 in 8
Jakob Ribnikar – Golnik 5
Matej Golmayer – Golnik 6
Franc Arnež – Golnik 7
Jurij Pogačar – Golnik 9
Aleksander Praprotnik – Golnik 10
Mihael Štros – Golnik 11
Jurij Padar – Golnik 12
Martin Grašič – Golnik 13
Jakob Mali – Golnik 14
Jožef Dolžan – Golnik 15
Mihael Polajnar – Golnik 16
in Janez Ribnikar – Golnik 17.

Malijeva domačija na mapi franciscejskega katastra, 1827 (ARS, AS 176).

⁴⁹ NŠAL, PK Goriče 1786–1815.

⁵⁰ NŠAL, KK Goriče 1812–1827 in 1827–1910.

⁵¹ NŠAL, PK Goriče 1816–1866.

⁵² Franciscejski kataster, na katerem temelji sodobni zemljiški kataster, je dal napraviti avstrijski cesar Franc I. v letih 1817–1827 z namenom izboljšati davčno politiko države. V

primerjavi s predhodnim jožefinskim je precej kvalitetnejši in premore tudi izredno lepe barvne katastrske mape (Ribnikar, Franciscejski kataster, str. 137–138).

⁵³ Sorodstvenih povezav med Antonom Malijem in »našimi« Maliji ni bilo moč odkriti, sta pa družini v kasnejših letih dvakrat sklepali zemljiške posle (glej poglavje Jožef Mali (1817–1881)).

kultura	površina	skupaj
njive	4,68 ha	njive: 4,68 ha
travniki	6,44 ha	travniki: 7,10 ha
travniki s sadjem	0,66 ha	
pašniki	1,48 ha	pašniki: 3,54 ha
pašniki s sadjem	1,41 ha	
pašniki z drevjem ali grmičevjem	0,65 ha	
ilovnat graben - par. št. 845/a	0,22 ha	ilovica: 0,22 ha
mešani gozd	6,77 ha	gozd: 6,77 ha
skupaj: 22,31 ha		

K Malijevi domačiji so spadale tri zgradbe, zidana stanovanjska stavba z dvoriščem in hlevom (parc. št. 44), zidana opekarna (parc. št. 45) in med njima stoječi lesen skedenj (predvidoma parc. št. 41). Situacijo stavb prikazuje izsek katastrske mape.

Jakob Mali je bil lastnik 29 zemljiških parcel, ki so se nahajale na ledini IV (parc. št. 711, 841–844, 845/a, 845/b, 846/a in 846/b) ter na ledini VI, imenovani *Lazenkarca* (parc. št. 821–840).⁵⁴ Skupna površina posesti je znašala dobrih 22 hektarov. V zgornji razpredelnici je predstavljena podrobnejša izmera zemljišč.

Na premožni kmetiji so si lahko privoščili najeto delovno silo, hlapce in dekle. Leta 1825 so pri hiši pokopali 54-letno Marijo Bozjak, najbrž deklo. Kot vzrok smrti je navedena pljučnica. Pred prvo svetovno vojno je mezdnno delo na kmetiji opravljala Marija Dolhar iz bližnjih Novakov, pred drugo svetovno vojno pa služkinja Slavka Markič iz okolice Tržiča.

Jožef Mali (1817–1881)

Jakob ml. je izročil posest prvorojencu Jožefu Maliju dne 22. februarja 1837 z izročilno in prevzemno pogodbo, spisano na okrajnem sodišču Radovljica. Ob predaji je bila cela kupna kmetija sodnijsko ocenjena na 2.284 goldinarjev, pri čemer je treba upoštevati verjetno nižjo cenitev od dejanske zaradi plačila davka.

Po koncu fevdalne dobe leta 1848 se številni lastniki posestev niso znali prilagoditi novemu tržnemu gospodarstvu. Nekateri plemiči so se zadolževali in začeli menjati ter razprodajati svojo veleposest. Golniška graščina je do prve svetovne vojne zamenjala šestnajst lastnikov in nazadnje pristala v rokah Preskrbovalnega sklada za vračajoče se vojake.⁵⁵ V podobnem položaju so se znašli tudi mali kmetje, ki niso imeli dovolj dohodkov, da bi odkupili zemljo, kot je veleval zakon o zemljiški odvezi, in zaživel samostojno življenje. Zaradi preve-

likih dolgov, razdrobljenosti posesti in izgube možnosti dodatnega zaslužka, pa tudi naravnih nesreč, se je začelo propadanje slovenskega podeželja, ki mu je sledilo množično izseljevanje malih kmetov v tujino.⁵⁶ Na račun obeh slojev so se okrepili premožnejši kmetje, kamor so prav gotovo sodili tudi Malijevi.

Pregled ohranjenih arhivskih virov o Jožefu Maliju nam ustvari podobo uspešnega gospodarja, ki je v dveh desetletjih pridobil več kot 11 ha novih zemljišč in s tem povečal Malijevo domačijo za polovico. Prvo kupno pogodbo je sklenil s sovaščanom Antonom Malijem, Rožmanovim, za travnik, imenovan *U Travence* ali *Rozmanca*. Pogodba je prevedena v celoti.

*Kupna pogodba*⁵⁷

sklenjena med Antonom Malijem, kmečkim posestnikom z Golnika kot prodajalcem in Jožefom Malijem, kmečkim posestnikom kot kupcem.

1. Anton Mali prodaja k njegovi celi kmetiji, položni imenju *Golnik pod urbarialno številko 30, pripadajoči travnik, imenovan U Travence na Rosmanci pod parc. št. 815 v izmeri 1156 kvadratnih klafter*⁵⁸ in *parc. št. 816 v izmeri 1 oral in 184 kvadratnih klafter*⁵⁹ za dogovorjeno kupnino 415 goldinarjev, z besedo štiristo petnajst goldinarjev, s takojšnjo pravico zemljiško knjižnega vpisa in prepisa.

2. Kupec se obveže poravnati kupnino 415 goldinarjev v celoti tekom enega leta, to je do božiča (24. december 1849), vendar brez obresti.

3. Kupec zaradi okoliščin, kot je letošnje leto, ko je travnik že v zakupu, dobi travnik v uživanje šele z začetkom leta 1849.

4. Prodajalec daje imenovani travnik kupcu nezadolžen in se v nasprotnem primeru zaveže rešiti vsakršne na njem vpisane dolgove.

⁵⁶ Gestrin, Melik, *Afirmacija*, str. 488–490.

⁵⁷ ARS, AS 332, *Knjiga pogodb*, Tom II. 1845–1851.

⁵⁸ Kvadratna klaftera je stara površinska mera: 1156 kvadratnih klafter = 0,42 ha (glej opombo št. 43).

⁵⁹ 0,64 ha.

⁵⁴ ARS, AS 176, L 271, Abecedni seznam zemljiških posestnikov občine Stenično.

⁵⁵ Smole, *Graščine*, str. 156.

5. Uvede se razdelitev tekočih dajatev, pri čemer se obračuna na razdeljen travnik sorazmeren delež dajatev samo v denarnih dajatvah, skupne naturalne dajave in bera pa se dodelijo izvornemu gospodstvu.

V listini, z lastnoročnimi podpisi pogodbenikov in naprošenih prič.

Golnik, 1. maj 1848

Anton Mali prodajalec

Jožef Mali kupec

Bon. [Ouin] priča

Jak. Bizjak priča

Jožef je nato dvakrat kupčeval z golniškimi graščaki. Prvič leta 1851 s Terezijo Pagliaruzzi, rojeno Longo Liebenstein, vdovo po nekdanjemu lastniku Mihaelu Pagliaruzzi pl. Kieselstein, ki mu je prodala del gozda *Novina*, del travnika *Kerničca*, del gozda *Za Bukujem* in travnik *Douc*, drugič pa januarja 1862 s štirimi parcelami višinskega gozda, imenovane *Per Kajži* ali *Pod stanam* takratnega lastnika Jurija Guzelja. Istega leta je Jožef sklenil še eno veliko kupčijo. Od sovaščana Luka Golmayerja, tretjinskega kmeta na Golniku 6, je kupil kmetijo, podložno gospodstvu Golnik. Z isto kupno pogodbo je kupil tudi dodatni njivi,⁶⁰ imenovani *Na Krevelce* in *Na Štuko, u dolin*, z izjemo že prej prodanega deleža Tomažu Vevarju, potem tretjino gozda *Nad Potam* ter njivo *Groska* in travnik *Globoček*. Vrednost celotne nepremičnine je znašala 2.800 goldinarjev. Po kupni pogodbi⁶¹ je predstavljala seštevek naslednjih zneskov:

- vpisani in ne vpisani dolgovi: 1.530 gld.
- dolgovi do prodajalca Luka Golmayerja: 140 gld.
- dovoljenje doživljenjskega stanovanja Luki Golmayerju v prodani hiši, ki je ostala vknjižena na njegovo ime

- prodajalcu se posebej vnaprej preračuna znesek za majhno hišo po 2 gld. in 50 kr. na leto, skupaj za 20 letno povprečje: 50 gld.
- v smislu predajne pogodbe pokojnih staršev Matije in Lucije Golmayer iz leta 1854 mora kupec Luki Golmayerju nuditi preživnino, ki letno znese 54 gld., za 20 letno povprečje torej: 1.080 gld.

Elizabeta Mali, druga žena prej omenjenega prodajalca Antona Malija z Golnika 8, je Jožefu prodala še njivo in pašnik z ledinskim imenom *Na Riglu* in višinski gozd *U Berd*. Kupnina v znesku 330 goldinarjev je bila poravnana takoj, medtem ko so na nepremičnini ostale zabeležene zadolžnice za:

- Andreja Debelak iz Srednje vasi 300 gld.
 - Jurija Kuhar iz Zgornjih Dupelj 200 gld.
 - Antona Čelešnikar iz Tržiča 200 gld.
 - Simona Kokal iz Tržiča 300 gld.
- skupaj: 1.000 goldinarjev.

Jožef Mali izstopa v svoji rodbini tudi v osebnem življenju, saj je bil trikrat poročen in imel skupaj trinajst otrok. Prvič se je poročil z Nežo Gros (roj. 1825) s Povelj leta 1848.⁶² Rodili sta se jima hčerki Marija (1849–1902), ki se je devetnajstletna poročila z Janezom Roblekom v Bašelj, in Doroteja (1858), kasneje poročena z Jožefom Bidovcem iz Zaloga.⁶³ Leta 1861 se je Jožef drugič poročil z Marijano Klopčič (1837–1875) s Spodnje Bele.⁶⁴ Imela sta otroke Heleno (roj. 1861), Petra (roj. 1865), Frančiška (roj. 1867), Valentina (roj. 1871) in Pavlino (roj. 1875), trije dečki in deklca Mina pa so umrli kmalu po rojstvu.⁶⁵ Po smrti Marijane se je Jožef leta 1878 ponovno poročil z Ivano Krobot iz Stražišča pri Kranju, s katero sta imela sina Jakoba (1879–1943) in hčer Ivano (roj. 1881).⁶⁶

Nakupi Jožefa Malija so povzeti v spodnji razpredelnici.

datum	prodajalec	vrsta zemljišča	površina
1. maj 1848	Anton Mali, Golnik 8	travnik	1,056 ha
13. januar 1851	Graščina Golnik, Golnik 1	travnika, gozdova	3,411 ha
7. januar 1862	Graščina Golnik, Golnik 1	višinski gozd	4,843 ha
26. junij 1862	Luka Golmayer, Golnik 6	njiva in travnik	ni podatkov
13. maj 1868	Elizabeta Mali, Golnik 8	njiva, travnik, višinski gozd	1,555 ha

⁶⁰ Ponekod so si podložniki pridobivali posamezne parcele, ki niso bile sestavni del njihove hubne posesti in so z njo lahko ločeno razpolagali (Blaznik, Enote individualne posesti, str. 166).

⁶¹ ARS, AS 345, Listinska knjiga Tom II.

⁶² NŠAL, PK Goriče 1816–1866.

⁶³ NŠAL, KK Goriče 1827–1910, PK Goriče 1867–1893.

⁶⁴ NŠAL, PK Goriče 1816–1866.

⁶⁵ NŠAL, KK Goriče 1827–1910, MK Goriče 1836–1941.

⁶⁶ NŠAL, PK Goriče 1867–1893, KK Goriče 1827–1910.

Peter Mali (1865–1933)

Po Jožefovi smrti leta 1881 je bil za dediča na Malijevem postavljen mladoletni Peter Mali (1865–1933). Ker testament ob smrti očeta ni bil napravljen, mu je sodišče leta 1883 prisodilo posest s prisojilno listino.⁶⁷ S tem je bila posest zavarovana pred delitvijo zaradi številnih otrok iz Jožefovih treh zakonov. Peter je bil ob dodelitvi star 18 let, po tedanjih merilih še mladoleten. Ker ni imel živih staršev, je dovoljenje za izbris mladoletnosti v zemljiški knjigi morala dati celo sirotniška knjiga. To je bilo ravno v obdobju, ko je okrajno sodišče Tržič nastavljalo novo zemljiško knjigo, kakršno uporabljamo še danes. Staro zemljiško knjigo za kmečko posest so namreč vodila zemljiška gospodstva za svoje podložnike, na Kranjskem od leta 1769 dalje, in jo z nekaterimi reformami ohranila do leta 1871.⁶⁸

V svojem 22. letu starosti se je Peter poročil z Marijo Dolinar (1867–1958) s Primskovega 35 pri Kranju.⁶⁹ Rodilo se jima je trinajst otrok, Angela (1888–1971), Marija (1890–1957), Ana (1892–1973), Nežka (1894–1964), Peter (1895–1943), Marjanca (1897–1979), France (1899–1947), Janez (1900–1953), Ivanka (1902–1970), Andrej (1904–1933), Lojze (1906–1979), Edvard (1907–1928) in Anton (1909–1970).⁷⁰

Še preden je Peter pravnomočno zagospodaril, so kmetijo bremenili naslednji dolgovi v skupni vrednosti 7.800 goldinarjev:

Peter Mali s sinovi: sedijo (z leve) Lojze, Peter in Anton, stojijo Edvard, France, Janez in Andrej, okoli 1921.

upravičenec	sorodstveno razmerje	vrsta terjatve	znesek
Ivana Mali	očetova tretja žena	- poročna dota ⁷¹ - zaženilo ⁷²	2.600 gld. 1.600 gld.
Jakob Mali	polbrat iz tretjega zakona	- očetov dedni delež - dota (oprava)	800 gld. + 6 % obresti 100 gld.
Ivana Mali	polsestra iz tretjega zakona	- očetov dedni delež - dota (oprava)	800 gld. + 6 % obresti 100 gld.
Valentin Mali	brat	- očetov dedni delež - dota (oprava)	800 gld. + 6 % obresti 100 gld.
Pavlina Mali	sestra	- očetov dedni delež - dota (oprava)	800 gld. + 6 % obresti 100 gld.

Pavlina Mali je leta 1899 delni znesek svoje terjatve v vrednosti 100 goldinarjev prenesla na Wilibalda Svobodo, cesarsko kraljevega notarja v Tržiču.

Za poravnavo dolgov je Peter sklenil posojilo v Mestni hranilnici ljubljanski v znesku 4.000 kron.⁷³ Leta 1911 je vknjižila terjatev tudi Rotija (Doroteja) Bidovec, Petrova polsestra iz očetovega prvega zakona, ki se je kot devetnajstletna poročila z Jožefom Bidovcem, premožnim kmetom iz Zaloga 13, v znesku 7.000 kron in 700 kron varščine. Njen dolg je poravnala Petrova žena Marija Mali petnajst let kasneje. Peter je reševal denarno stisko tudi s pro-

⁶⁷ Sodna odločba o prisoditvi dediščine dediču, če testament ni bil napravljen (Beran, Humar, Pravni, str. 359).

⁶⁸ Ribnikar, Zemljiška knjiga, str. 158.

⁶⁹ NŠAL, PK Goriče 1867–1893.

⁷⁰ NŠAL, KK Goriče 1827–1910.

⁷¹ Denar, premoženje, ki ga prinese žena v zakon (SSKJ, dota).

⁷² Denar, premoženje, ki ga ženin pripiše ženi za prineseno doto (SSKJ, zaženilo).

⁷³ Na slovenskem ozemlju so goldinarje leta 1892 zamenjale avstrijske krone (K) (Kos, Krona, str. 36). V veljavi je bilo razmerje goldinar : krona = 1 : 2.

dajo zemljišč. Janez Grašič z Golnika 12 je leta 1912 kupil za ceno 3.800 kron travnik *Globoček* (par. št. 782) in njivo *Groska* (par. št. 783), ki sta bila odkupljena od Golmayerjevih v 19. stoletju. Istega leta je prodal tovarnarju Charlesu Molineju s Slapa nad Tržičem še tri gozdne parcele z mešanim gozdom visoko v gorah s parcelnimi številkami 730, 716 in 717 za 5.600 kron. Charles Moline (1852–1930) je bil iz rodu pionirjev lesne industrije v naših krajih. V Slapu je preuredil ugaslo jeklarno v tovarno lesnih lepenk Charles Moline, v nekoliko višjih Čadolah pa ustanovil še pomožni obrat. Največ lesa za kritje velikih potreb, tudi do 50 ton dnevno, je prihajalo iz bližnje Doline in Loma.⁷⁴

Petrovo gospodarjenje se je končalo nenadno sredi prve svetovne vojne. Osebni ali gospodarski neuspehi ali kaj tretjega so Petra Malija vodili do predaje posesti ženi Mariji Mali.

Marija Mali (1867–1958) in nasledniki

Marija Mali je postala lastnica Malijeve domačije z izročilno pogodbo z dne 14. aprila 1916, ki je bila sklenjena pred cesarsko kraljevim notarjem Aleksandrom Hudovernikom v Ljubljani. Po njej je poleg posesti prevzela tudi terjatve Mestne hranil-

Marija Mali (1867–1958), roj. Dolinar, okoli 1907.

Zgornja veža na Malijevi domačiji, 1978.

⁷⁴ V obeh skupaj je zaposloval 70 do 80 delavcev. Do konca prve svetovne vojne so štiri petine proizvodnje, ki se je omejila izključno na belo lepenko, izvozili v Italijo, Anglijo, Egipt in Južno Ameriko, za časa Jugoslavije pa se je pro-

izvodnja usmerila na ugodnejši domači trg (Mohorič, Zgodovina, str. 226–230).

nice ljubljanske ter zasebnic Rotije Bidovec in Marije Dolhar v skupni vrednosti 11.200 kron in obveznosti do sorodnikov. Svojemu možu Petru je bila dolžna do njegove smrti dajati letno 100 kron ter mu nuditi vse za življenje potrebne pogoje, mladoletnim otrokom Nežki, Marjanci, Ivanki, Petru, Janezu, Andreju, Lojzetu, Edvardu, Antonu in Francetu pa je morala ob njihovi polnoletnosti izplačati dedni odpravek vsakemu po 500 kron, do tedaj pa zanje skrbeti. Dedni odpravek in doto v vrednosti 500 kron sta zahtevala tudi zet France Ribnikar z Golnika, ki se je poročil z Ano, in polnoletna hčerka Marija, babica, poročena Likar pri Štavarju na Golniku. Svoji materi Rotiji Dolinar je v zgornji sobi domače hiše nudila dosmrtno stanovanje, hrano pri skupni mizi, potrebno obleko in obutev ter vso potrebno postrežbo, kar je bilo skupaj ocenjeno na 200 kron letno. Dobljeno premoženje je bila dolžna zapustiti najbolj sposobnemu sinu.

Ob Marijinem prevzemu je bila kmetija zaradi odmere odstotnine⁷⁵ ocenjena takole:

- poslopja	2.000 kron
- zemljišča	20.800 kron
- potrebščine gospodarstva	4.000 kron
- <u>premičnina</u>	<u>200 kron</u>
	skupaj 27.000 kron

Marija je bila kot posestnica v izredno težkem položaju. Poleg naštetih obveznosti do sorodnikov so kmetijo v medvojnem obdobju slabile nove zadolžitve. Ivan Rezar, posestnik iz Gorič 16, je v dolžnem pismu leta 1924 terjal 36.000 kron ali 9.000 din⁷⁶ ter kavcijo 500 din.⁷⁷ Leto dni kasneje so se z dolžnimi pismi oglašili še Franc Kleindinst, trgovec iz Gorič 11, v znesku 6.750 din in 500 din kavcije, Mihael Konc, trgovec iz Gorič 33, v znesku 3.250 din in 325 din kavcije ter Janez Lombar, trgovec s Trstenika 32, v znesku 1.000 din in 100 din kavcije. Za povrnitev nastalih obveznosti si je Marija sposodila vsoto 40.000 din pri Hranilnici in posojilnici v Kranju, aprila leta 1929 pa se je zadolžila pri veleposestniku dr. Karlu baronu Bornu s Sv. Katarine nad Tržičem. Znesek 4.136 dinarjev je še isti mesec poravnala ter kasneje še 422 din. V tem času so bile v navadi različne posojilne obresti, posamezniki so zahtevali 5 ali 6 odstotne, trgovci 6 odstotne, hranilnice 8–9 odstotne, dr. Karl Born pa celo 10–12 odstotne. Hkrati je Marija začela prodajati zemljišča. V letu 1925 je sklenila več prodajnih pogodb, ki so jih uvedle predhodne delitve

posameznih parcel in pozivna postopanja.⁷⁸ S prodajo je lahko poravnala dolgove pri gospodu Rezarju in omenjenih trgovcih ter izplačala Rotijo Bidovec.

zemljišče	kupec	datum
njiva par. št. 603 travnik par. št. 602	Marija Konc, šivilja, Golnik 18	26. 7. 1925
gozd par. št. 850/2	Zvone Dolžan, Golnik 15	7. 9. 1925
gozd par. št. 850/1	Ivan Golmayer, učitelj, Kovor 22	7. 9. 1925
njiva par. št. 845/2	Alojz Urbanc, Goriče 1	7. 9. 1925

Posest se je drobila tudi znotraj družinskega in sosedskega kroga. Sin France, ki je leta 1926 še stanoval doma, je po darilni pogodbi dobil stavbno parcelo št. 810/3, Zvone Dolžan z Golnika 15 pa travnik par. št. 829/2.

V 30. letih 20. stoletja je bilo na Malijevo posest zabeleženih nekaj novih terjatev. Franciška Markič, trgovka iz Tržiča in s poslovalnicama v Goričah in na Trsteniku, je terjala 340 din, Franc Potočnik, trgovec iz Križ 44, 1.255 din, Ana Perko, šivilja iz Seničnega, 1.530 din, Trgovina Anton Majdiča iz Kranja 423 din in Trgovina Ferdinanda Hlebša v Kranju 803 din. Posojila pri trgovcih so bila vzrok drugemu valu prodaje zemljišč, ki se je zgodil v letih 1933 in 1934. Sin France Mali, posestnik in čevljar z Golnika 21, je kupil še pašnik par. št. 810/6, travnik par. št. 829/1 in njivo par. št. 830. Anton in Marija Anžlovar iz Šentvida nad Ljubljano 65 sta kupila vrt par. št. 810/4 in stavbišče s hišo Golnik 26, par. št. 810/5. Omenjeni parceli je že leta 1938 odkupil nazaj Tržičan Janko Močnik iz Žiganje vasi 1. Josip Škerjanc, dezinfektor na Golniku, je leta 1939 kupil travnik par. št. 340.

Leta 1939 je bila ukinjena katastrska občina Senično in bila ponovno uvedena samostojna katastrska občina Golnik. K hiši pripadajoča zemljišča s parcelnimi številkami 601, 809, 810/1, 810/2, 811, 812-815, 816/1, 816/2, 846-849, 851-853 so bila preštevilčena, zemljiško knjigo za novo občino pa je prevzelo okrajno sodišče v Kranju.

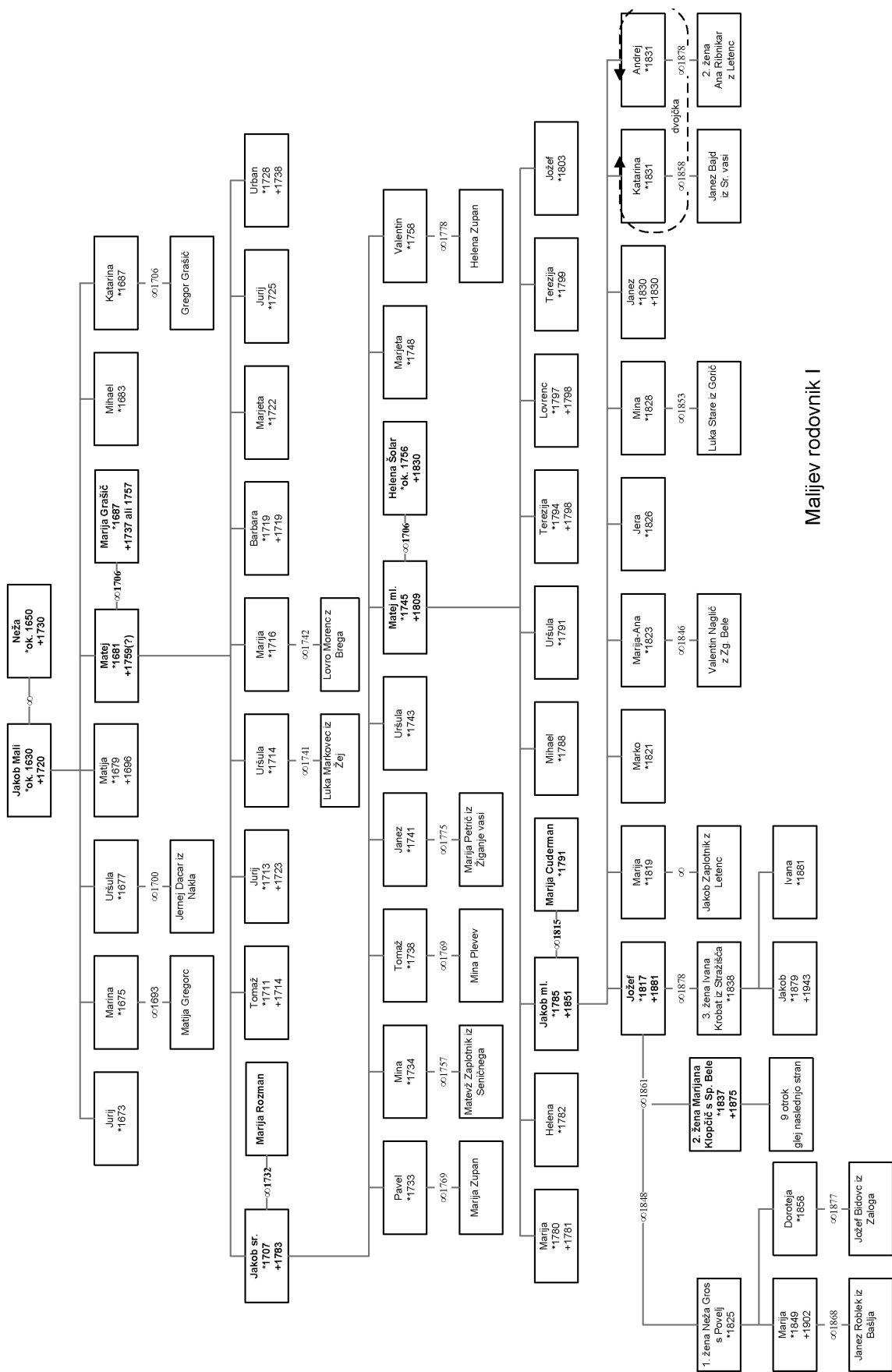
Marijini in Petrovi otroci so se razselili po nekdanji Kranjski. Najstarejša Angela je postala učiteljica in živela v Suhorju, Marjana je bila trgovka v Šentvidu nad Ljubljano, kjer se je poročila z orožnikom Dovšino. Do moževe nesrečne smrti zaradi sprožitve bombe pri ljubljanskem Litostroju ob koncu druge svetovne vojne sta potovala po raznih krajih Jugoslavije. France se je izučil za čevljarja in se poročil z Mastnikovo Ivanko, s katero sta

⁷⁵ Državna pristojbina.

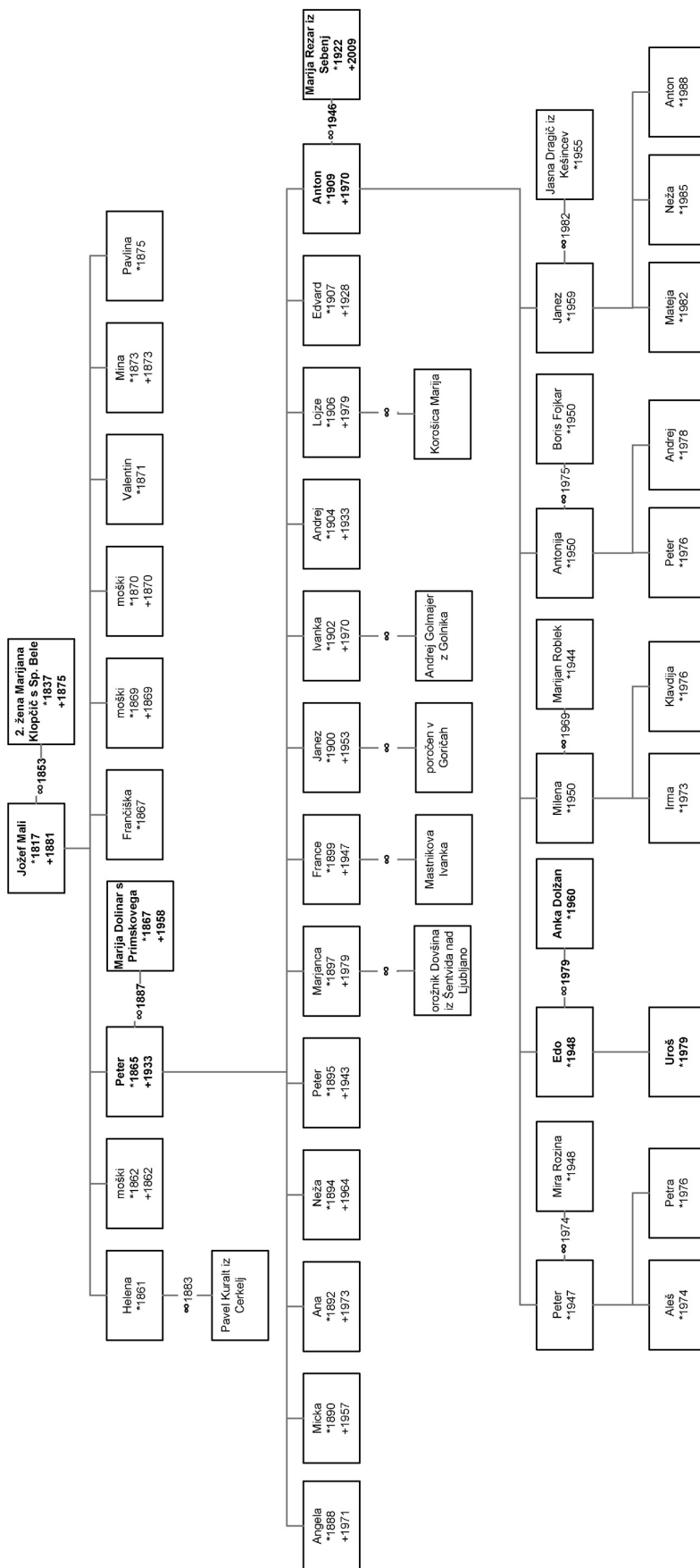
⁷⁶ Na ozemlju kraljevine SHS stopijo 1. januarja 1923 v veljavo kot edina valuta dinarji v razmerju krona : dinar = 4:1 (Ribnikar, Denar, str. 232).

⁷⁷ Varščina (Beran, Humar, Pravni, str. 137).

⁷⁸ Postopek pri bremen prostem odpisu parcele (Beran, Humar, Pravni, str. 318).

Majijev rodovnik I

LEGENDA:
 * - rojstvo
 + - smrt
 ∞ - poroka
 krepko - nosilci Malijeve domačije

Malijev rodovnik II

Edvard Mali (1907–1928), tragično preminul v prometni nesreči.

imela sinova Rajka in Francija ter hčerko Ivanko. Janez je bil poročen v Goričah, Ivanka, gostinska delavka, pa se je poročila z Andrejem Golmajerjem na Golniku. Lojze, prevoznik in šofer avtobusa, se je poročil s Korošico Marijo. Trije med njimi so umrli tragične smrti, Edvard, lastnik enega prvih avtomobilov na Golniku, je zapeljal pred vlak v Križah pri Trziču, Andrej je tragično umrl na Dolenjskem, Peter pa je padel v drugi svetovni vojni kot talec v Begunjah na Gorenjskem.⁷⁹

Marija Mali se je pogumno spopadala z vsemi gospodarskimi in finančnimi težavami na kmetiji ter uspela ohraniti posestvo za naslednike. V devetinsedemdesetem letu starosti je izročila kmetijo najmlajšemu sinu Antonu (1909–1970) ob poroki z Marijo Rezar (1922–2009) iz Sebenj. Mariji in Antonu so se rodili otroci Peter (1947), Edvard – Edo (1948), Milena (1950), Antonija – Tončka (1953) in Janez – Janko (1959), pobudnik raziskave o svo-

Poroka Marije Rezar in Antona Malija. Priči France Rezar – Krevcl (levo), Marijin stric, in France Mali, Antonov brat, 1946.

jih prednikov, Malijevo domačijo pa že tretje desetletje vodi Edo Mali z družino.

Janko Mali z očetom Antonom na »ganku«, okoli 1964.

⁷⁹ Ustni vir: Janez Mali (roj. 1959), Golnik.

Družina Marije in Antona Malija pred vhodom v hišo. Spredaj stojijo (z leve) Janko, Tončka, Milena, Edo, v sredini Peter, za njim mama Marija in oče Anton. Ob levi stojita botra Marija Močnik, hči Marije Likar (kasneje poročena Perišič) in pred njo hči Ivanka Močnik, por. Polenec, okoli 1963.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije:

AS 56, Komisije za agrarne operacije, t. e. 193, Tegoška planina, uredba užitnih in gospodarskih pravic

AS 175, Jožefinski kataster za Kranjsko, t. e. 132, k. o. Golnik

AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, L 271 k. o. Senično – Golnik

AS 332, Zemljiška knjiga za sodni okraj Kranj, gospodstvo Kieselstein: glavna knjiga K–1, listinska knjiga 1789–1809 (K 202), listinska knjiga Tom III 1803–1838 (K 205a), knjiga pogodb Tom II 1845–1851 (K 195)

AS 345, Zemljiška knjiga za sodni okraj Tržič, imenje Golnik: glavna knjiga K–4 (Listinska knjiga Tom II)

NŠAL – Nadškofjski arhiv Ljubljana in UE Kranj – Upravna enota Kranj: Župnija Križe:

krstne matične knjige 1669–1688, 1679–1695, 1695–1733, 1734–1765, 1766–1794 (KK Križe)
poročne matične knjige 1692–1787, 1784–1815, 1836–1907 (PK Križe)

mrliške matične knjige 1692–1781, 1784–1812 (MK Križe)

Župnija Goriče:

krstne matične knjige 1786–1812, 1812–1827, 1827–1910

poročne matične knjige 1786–1815, 1816–1866, 1867–1893 (PK Goriče)

mrliške matične knjige 1786–1812, 1812–1836, 1836–1941

USTNI VIR

Ustne informacije in slikovni material je prispeval Janez Mali (roj. 1959), Golnik 10c, Golnik.

ELEKTRONSKI VIR

Golnik: <http://www.golnik.si/o-golniku> (29. 8. 2009)

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ). Amebisova računalniška zbirka slovarjev. ASP32, 1993–2005.

OSTALI VIRI

Okrajno sodišče Kranj: Stara zemljiška knjiga, k. o. Senično, vl. št. 58, 59, 60, 61, 62.

LITERATURA

Beran, Jaromir, Humar, Marjeta: *Pravni terminološki slovar: do 1991. Gradivo.* Ljubljana : ZRC SAZU, 1999.

Blaznik, Pavle: Enote individualne posesti. *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog. Zv. 1. Agrarno gospodarstvo.* Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1970, str. 161–184.

Blaznik, Pavle: Podložniške obveznosti do zemljiškega gospostva. *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog. Zv. 2. Družbena razmerja in gibanja.* Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1980, str. 241–278.

Britovšek, Marijan: *Razkroj agrarne fevdalne strukture na Kranjskem.* Ljubljana : Slovenska matica, 1964.

Bukošek, Metka: Zemljiška knjiga od začetka do danes. *Arhivi*, 28, Ljubljana 2005, št. 2, str. 183–200.

Gestrin, Ferdo, Melik, Anton: *Afirmacija slovenske narodne celote. Zgodovina Slovencev* (ur. Meta Sluga). Ljubljana : Cankarjeva založba, 1979, str. 468–492.

Grad, dr. Anton: *Francosko – slovenski slovar.* Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1984, str. 790.

- Grafenauer, Bogo: Začetki slovenskega narodnega gibanja v okviru propadajočega fevdalizma (do 1848). *Zgodovina Slovencev* (ur. Meta Sluga). Ljubljana : Cankarjeva založba, 1979, str. 351–385.
- Jakič, Ivan: *Vsi slovenski gradovi: leksikon slovenske grajske zapuščine*. Ljubljana : DZS, 1999.
- Kos, Dušan, Kočevar, Rado: Golnik. *Enciklopedija Slovenije 3: Eg-Hab*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1989, str. 261.
- Kos, Dušan, Perko, Marija: Gospodarske in socialne razmere na imenju Golnik (Gallenfels) sredi 18. stoletja. *Kronika*, 33, Ljubljana 1985, št. 1, str. 17–28.
- Kos, Peter: Krona. *Enciklopedija Slovenije 6: Krek-Marij*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1992, str. 36.
- Mohorič, Ivan: *Zgodovina industrije, gozdarstva in obrti v Trzinu. Tretja knjiga*. Trzin : Turistično društvo Trzin, 1965.
- Polec, Janko: Prevedba zakupnih kmetij v kupne na Kranjskem konec 18. stoletja: (prispevek k agrarno pravni in socialni zgodovini Slovencev). *Zbornik znanstvenih razprav 13 (1936/1937)*, Ljubljana 1937, str. 135–214.
- Ribnikar, Peter: Franciscejski kataster. *Enciklopedija Slovenije 3: Eg-Hab*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1989, str. 137–138.
- Ribnikar, Peter: Jožefinski kataster. *Enciklopedija Slovenije 4: Hac-Kare*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1990, str. 314–315.
- Ribnikar, Peter: Zemljiška knjiga. *Enciklopedija Slovenije 15: Wi-Ž*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 2001, str. 158.
- Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1982.
- Svetik, Peter: Niže merstvo, Malo znan učbenik iz zemljemerstva. *Geodetski vestnik*, 49, Ljubljana 2005, št. 1, str. 138–142.
- Valenčič, Vlado: *Agrarno gospodarstvo Ljubljane do zemljiške odveze*. Ljubljana : Mestni arhiv, 1958.
- Vilfan, Sergij: Denar. *Enciklopedija Slovenije 2: Ce-Ed*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1988, str. 227–233.
- Vilfan, Sergij: Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero. *Zgodovinski časopis*, 8, Ljubljana 1954, št. 1, str. 27–86.
- Vilfan, Sergij: Agrarna premoženjska razmerja. *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog. Zv. 2. Družbena razmerja in gibanja*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1980, str. 403–479.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Gorenjska. Ob zgornjem toku Save*. 6. knjiga. Ljubljana : Viharnik, 1996.
- Vodopivec, Barbara (ur.): *Slovenska zgodovina v sliki in besedi*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 2003.

Zelnik, Damijana (prevod): *Zgodovina. Tematski leksikoni*. Trzin : Učila International, 2003.

S U M M A R Y

From the history of the Mali homestead in Golnik

Golnik is a mountain village with a favourable climate situated at the foot of the Kriška gora mountain. In the 18th century it was composed of a mansion and seventeen homesteads. The biggest among them was the Mali homestead. It belonged to the Kieselstein seignory based in Kranj, which required it to pay annual tax in money, grain, animals and other agricultural produce as well as to perform a three-day manual labour. The oldest known masters of the Mali homestead were Jakob and his wife Neža Mali with their seven children, Matej and Marija Mali with their nine children, and Jakob Sr. and Marija Mali with their eight children. The family owned the property in accordance with the leasing law, until Matej Mali Sr. purchased it from Count Paul Alois von Auersperg in 1793 and became its rightful owner. Later, the homestead was handed over to his son Jakob Jr. and his family in accordance with a deed of transfer which contained an exhaustive list of inheritance customs of Slovenian rural population from the beginning of the 19th century. In his time the Mali homestead comprised a residential building with a courtyard and a stable, a wooden barn, brickworks and a 20-hectare estate composed of fields, meadows, gardens, pastures and a forest, all bearing interesting names. After land redemption in 1848 the new master of the homestead, Jožef Mali, shrewdly extended the estate by half of its size buying land from lords and small farmers in the Golnik area. Jožef appointed as his heir his first-born son Peter from among the thirteen children he had with his wife Marija, born Dolinar in Primskovo near Kranj. In order to pay off the debt (which was probably incurred as a consequence of all purchases made in the second half of the 19th century) both Peter and Marija, who took over the homestead after her husband's death, had to take various loans and sell new plots of land. The shrinking of their estate, which did not end until World War II, was further accelerated by the division of inheritance among their numerous descendants. Nevertheless, owing to their extraordinary persistence, the Mali homestead has remained in the hands of the Mali family until the present day.